

बैंकिङ व्यवसायमा जोखिमको वर्गीकरण

बैंकले कर्जा प्रवाह गर्नको लागि निक्षेप स्वीकार गर्दछ । वित्तीय मध्यस्थताको काम गर्ने बैंकहरू जोखिम भित्रै अवसरको खोजी गरिरहेका हुन्छन् । ५ प्रतिशतभन्दा तल आफ्नो र ९५ प्रतिशतभन्दा माथि अरुको पैसाबाट सञ्चालन गरिने व्यवसाय भएकोले बैंकका हरेक मौद्रिक एवम् गैह्र मौद्रिक कारोवार तथा कृयाकलापमा जोखिम अन्तरनिहित हुन्छन् । Banking is a business built on risk भन्ने कथनबाट समेत बैंकिङ र जोखिम संगसंगै रहन्छन् भन्ने स्पष्ट हुन्छ ।

बैंकमा हुने जोखिमलाई विभिन्न कोणबाट वर्गीकरण, व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ । कसैले जोखिमलाई प्रणालीगत (Systemic Risk) र अप्रणालीगत (Unsystemic Risk) गरी दुई भागमा वर्गीकृत गरेका छन् । अर्थव्यवस्थामा भएको उतार चढाव, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारले निम्त्याएका खराबीहरू, सरकारी नीतिको प्रभाव, करको संरचना र नीति, व्याजदरमा आएको उतार चढाव, विश्वव्यापीकरण र आर्थिक उदारीकरण नीतिको प्रभाव जस्ता काबु बाहिरको परिस्थितिले सृजना गर्ने जोखिमहरू प्रणालीगत जोखिम हुन् भने विशेष प्रकारका जोखिम जुन फर्म, कम्पनी तथा उद्योग विशेषसँग सम्बन्धित हुन्छन्, जसलाई आफ्नै प्रयत्नबाट समाधान गर्न सकिन्छ, ती अप्रणालीगत जोखिम हुन् ।

जोखिमलाई कर्जा सम्बन्धी जोखिम, व्याजदर जोखिम, विदेशी विनिमय जोखिम, तरलता जोखिम, मूल्य सम्बन्धी जोखिम, अधिकेन्द्रित जोखिम, देशगत जोखिम, कानुनी जोखिम, सुरक्षा सम्बन्धी जोखिम आदिमा समेत वर्गीकरण गरेको पाइन्छ । कतै जोखिमलाई Credit Risk र Non Credit Risk त कतै Financial र Non financial Risk गरी दुई भागमा बाँडिएको पनि पाइन्छ ।

The Bank for International Settlement (BIS) ले बैंकिङ क्षेत्रमा अन्तरनिहित जोखिमहरूलाई समूहीकृत गरी चार प्रकारका हुने कुरा स्पष्ट गरेको छ । ती चारवटा जोखिम र तिनका विषेशताहरू यस प्रकार छन्:

कर्जा सम्बन्धी जोखिम (Credit Risk)

बैंकबाट प्रवाह भएका कर्जा विभिन्न कारणले असुल हुन नसक्ने अवस्था अर्थात् बैंकका ग्राहकले आफ्नो असक्षमता (Inability) वा अनिष्ठा (Unwillingness) का कारण बैंक प्रतिको आफ्नो प्रतिबद्धता पुरा गर्न नसकी बैंकलाई हुन सक्ने हानीलाई कर्जा सम्बन्धी जोखिम भनिन्छ । कर्जा सम्बन्धी जोखिमलाई Counterparty Risk र Portfolio Risk गरी दुई भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ ।

कर्जा सम्बन्धी जोखिमका श्रोत:

१. कर्जा लगानी : तोकिएको समयवधिमा साँवा तथा व्याज असुल नहुनु,
२. वासलात बाहिरको कारोवार: उपयुक्त समयमा रकम प्राप्त नहुनु वा शर्त भंग हुनु,
३. ट्रेजरी : सम्भौता अनुसार रकम प्राप्त नहुनु,
४. धितो वा धितोपत्र Realize नहुनु,
५. बैंकका अन्य दावीहरू ।

कारणहरू

१. देशको अर्थ व्यवस्था,
२. सरकारी नीति
३. ठूलो मात्रामा हुने वस्तु तथा सेवा, शेयरको मूल्य, विदेशी विनिमय र व्याजदरमा हुने परिवर्तन,
४. कर्जा नीतिमा भएको कमजोरी
५. कमजोर कर्जा प्रशासन
६. अधिकेन्द्रित कर्जा सीमा नहुनु
७. सीमा विहीन कर्जा लगानी
८. ऋणीका वित्तीय अवस्थाको पर्याप्त विश्लेषण नहुनु
९. सुरक्षणमा भएको अधिक निर्भरता
१०. जोखिम मूल्य पर्याप्त नहुनु
११. कर्जा जोखिम पूनरावलोकन संयन्त्र नहुनु आदि ।

विशेषताहरू

१. ऋणीहरूको कार्यकुशलतामा भएको कमजोरीबाट श्रृजना हुन्छ ।
२. यस्तो जोखिमलाई विविधिकरण तथा Transfer गर्न सकिन्छ तर पूर्णतया हटाउन भने सकिदैन ।
३. सजिलै हस्तान्तरण गर्न सकिदैन । सम्भावित नोक्सानीलाई उपयुक्त ढंगले अनुमान गर्न सकिदैन ।
४. यो बैकिङ क्षेत्रको सबैभन्दा पुरानो र व्यापक क्षेत्र ओगटने जोखिम हो, यसले बैकिङ क्षेत्रको कूल जोखिमको ७० प्रतिशत भन्दा बढी हिस्सा ओगटेको पाइएको छ ।

२. बजार सम्बन्धी जोखिम (Market Risk)

बजारमा व्याजदर, विदेशी मुद्राको विनिमय दर, धितोपत्रहरूको मूल्य र वस्तुको मूल्यमा आएको परिवर्तनले बैंकको आम्दानी तथा पूँजीमा पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावलाई बजार सम्बन्धी जोखिम भनिन्छ । यस अन्तर्गत विदेशी विनिमय सम्बन्धी जोखिम, व्याजदर सम्बन्धी जोखिम, वस्तुको मूल्य सम्बन्धी जोखिम, धितो पत्रको मूल्य सम्बन्धी जोखिम गरी चार प्रकारका जोखिमहरू पर्दछन् । यसमध्ये सबैभन्दा व्यापक र महत्त्वपूर्ण विदेशी मुद्रा सम्बन्धी जोखिम हो । यो जोखिम विदेशी मुद्रा खरीद बिक्री, विदेशी मुद्रामा भएको कर्जा, धितोपत्र, निक्षेप तथा लगानी, Derivatives आदि कारोवारबाट श्रृजना हुन्छ । विदेशी विनिमयको अवस्था (Position) लाई अनुगमन गरी मापन र नियन्त्रण गर्न सकिन्छ । यस अन्तर्गत Time zone risk, counterparty risk, settlement risk, sovereign risk र country risk पर्दछन् ।

व्याजदरमा हुने परिवर्तनको कारण वित्तीय प्रतिफल तथा पूँजीमा पर्न सक्ने नकारात्मक असर व्याजदर सम्बन्धी जोखिम हो । तत्कालीन असरको रूपमा आम्दानी घटे पनि

लामो अवधिमा बैकको नेटवर्थ, सम्पति, दायित्व र वासलात बाहिरको कारोवारमा संकुचन पैदा हुन्छ । व्याज संवेदनशील शीर्षकहरूको Position मा भएको Mismatch नै यस जोखिमको प्रमुख श्रोत हो ।

३. कार्य संचालन सम्बन्धी जोखिम (Operational Risk)

कर्मचारी, प्रकृया तथा प्रणाली र अन्य वाह्य कारणले बैकको वित्तीय प्रतिफल र पूँजीमा पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावलाई कार्य संचालन सम्बन्धी जोखिम भनिन्छ । यो जोखिमलाई मापन गर्नु कठिन काम हो । कर्मचारीको बदनियतपूर्ण कृयाकलाप, भूल, बैकको प्रचलित नीति नियम प्रकृयाको अवज्ञा, युनियन गतिविधि, कमजोर आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, डकैती, Hardware and software failure, आतंक, बाढी, भूकम्प, Money laundering आदि यस जोखिमका श्रोतहरू हुन् ।

४. तरलता सम्बन्धी जोखिम (Liquidity Risk)

आफ्नो सम्पतिलाई उपयुक्त समयमा, उपयुक्त मूल्यमा नगद तथा नगदजन्य सम्पतिमा परिवर्तन गर्न नसक्ने संभावनालाई तरलता सम्बन्धी जोखिम भनिन्छ । बैकिङ व्यवसायको सन्दर्भमा यो प्रमुख जोखिम हो । कर्जा कारोवारमा भएको अनपेक्षित वृद्धि, ठूला निक्षेपकर्ता प्रतिको निर्भरता, दायित्व पूरा गर्न छूट्याएको रकम अपर्याप्त हुनु, त्रुटीपूर्ण सूचना प्रवाह, नाफामा कमी आउनु, वासलात बाहिरको कारोवारमा अनपेक्षित वृद्धि, आम संचारको माध्यमबाट नकारात्मक प्रचारवाजी आदि यस जोखिमका श्रोतहरू हुन् ।

बैकिङ व्यवसायमा जोखिम व्यवस्थापन

जोखिमको पहिचान, मापन, मूल्यांकन, अनुगमन र नियन्त्रण गर्ने वैधानिक र व्यवस्थित प्रक्रियालाई जोखिम व्यवस्थापन भनिन्छ । जोखिम व्यवस्थापन नगरेबापतको लागत व्यवस्थापन गर्दाको लागतभन्दा कैयौं गुणा बढी हुन्छ । जोखिम व्यवस्थापन व्यवसायको प्रकृतिसँग सम्बन्धित हुन्छ । वस्तु उत्पादन गर्ने संस्था, सेवा प्रवाह गर्ने संस्था वा बैकिङ व्यवसाय गर्ने संस्थामा एकै प्रकारको जोखिम व्यवस्थापनको प्रक्रिया उपयुक्त नहुन सक्छ । कुनै पनि संस्थाको निरन्तरताको लागि, सञ्चालन क्षमता बढाउन, आम्दानीलाई स्थायित्व प्रदान गरी दीगो वृद्धि हासिल गर्न उपयुक्त तरिकाको जोखिम व्यवस्थापन आवश्यक हुन्छ ।

निक्षेप स्वीकार गर्नु र कर्जा प्रवाह गर्नु बैकका प्रमुख काम हुन् । यस बाहेक बैकले अन्य प्रकारले वित्तीय मध्यस्थताको काम पनि गर्दछ । व्यवसाय संचालन गर्ने लगानीकर्ता, निक्षेपकर्ताहरू, व्यवस्थापन, नियमनकारी निकायहरू, सरकार यस विषयमा संवेदनशील हुन्छन् । विभिन्न प्रकारका व्यवसायको विस्तार, वित्तीय संस्था तथा कृयाकलापहरूको विश्वव्यापीकरण तथा उदारीकरण, तीव्र गतिमा भएको प्रविधिको विकास, नयाँ नयाँ वित्तीय उपकरणहरूको प्रयोग आदिले बैक तथा वित्तीय संस्थाहरू बीच प्रतिस्पर्धाको स्तर उच्च बनाउनुका साथै जोखिमयुक्त बनाएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा समेत बैकहरूमा भएका जोखिम र तिनको व्यवस्थापन गर्ने विषयमा बहस तथा अध्ययन अनुसन्धान भएका छन् । त्यसैले जोखिम व्यवस्थापनले एउटा Discipline कै रूप लिएको छ र विश्वव्यापी बनेको छ ।

जोखिमले बैंकको पूँजी, आम्दानी र स्थायित्वमा नकारात्मक प्रभाव निम्त्याउँछ, आम्दानीमा हास, पूँजीको क्षय र अन्य व्यवसायिक उद्देश्य हासिल गर्ने क्षमतामा प्रश्न चिन्ह खडा गर्दछ र उपलब्ध अवसरहरूबाट लाभ लिने काममा अवरोध पुऱ्याउँछ । समग्र बैंकिङ व्यवसायको प्रमुख काम नै जोखिम व्यवस्थापन हो । बैंकहरू जोखिमबाट भागदैनन्, जोखिमभित्र अवसरको खोजी गर्छन् । राम्रोसँग व्यवस्थापन गरिएको निश्चित सीमा सम्मको जोखिमले उच्चतम प्रतिफल दिन्छ । जोखिम व्यवस्थापनले बैंकको स्थायित्व र नाफाको सुनिश्चितता दिन्छ, उपलब्ध वित्तीय श्रोत साधनको संरक्षण र उपयुक्त परिचालन हुनुका साथै बैंकको पूँजीको समेत रक्षा हुन्छ ।

जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धमा 'Managing Risk in The 21st Century' मा Thomas A. Stewart लेख्छन् "The point of risk management isn't to eliminate it; that would eliminate reward. The point is to manage it; that is, to choose where to place bets, where to hedge bets, and where to avoid betting altogether. Though most risk-management tools; insurance, hedging, diversification, etc.; have to do with reducing loss, the goal is to maximize the gains from the risks you take."

जोखिम व्यवस्थापन रणनीति अन्तर्गत जोखिमलाई स्थानान्तरण (Transfer), अस्वीकार (Avoid), कम (Reduce) र स्वीकार (Accept) गर्न सकिन्छ । जोखिम व्यवस्थापन विश्वव्यापी भएता पनि कम्पनीको आकार, पूँजी संरचना, कारोवारमा भएको जटिलता, प्राविधिक विशेषज्ञता तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको गुणस्तर अनुसार फरक फरक ढंगले लागू गरिन्छ ।

(६) बाणिज्य बैंकको काम कारवाही सम्बन्धी

बाणिज्य बैंकको काम कारवाहीका सम्बन्धमा प्रथम पत्रको खण्ड (क) बैंकिङ शीर्षक अन्तर्गत विषयवस्तुहरू समावेश भएसकेको छन् ।

Directives of Nepal Rastra Bank

नेपाल राष्ट्र बैंकबाट "क", "ख" र "ग" वर्गको इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाहरूलाई जारी गरिएको एकीकृत निर्देशन - २०७२

निर्देशन नं. १: न्यूनतम पूँजीकोष सम्बन्धी व्यवस्था ।

नेपाल राष्ट्र बैंकले गरेको व्यवस्था अनुसार बैंकहरूको पूँजीकोष भन्नाले के लाई बुझिन्छ ?

नेपाल राष्ट्र बैंकको एकीकृत निर्देशन, २०७२ अनुसार पूँजीकोष भन्नाले प्राथमिक पूँजी र पूरक पूँजीको योगलाई बुझिन्छ ।

प्राथमिक पूँजीकोषमा चुक्ता पूँजी (साधारण शेयर), प्रस्तावित बोनस शेयर, शेयर प्रिमियम, फिर्ता नहुने अग्राधिकार शेयर, साधारण जगेडा कोष, सञ्चित नाफा/नोक्सान, पूँजी फिर्ता जगेडा कोष, पूँजी समायोजन कोष, क्लस इन एडभान्स एवं अन्य स्वतन्त्र कोषहरू समावेश हुन्छन् । प्राथमिक पूँजी गणना गर्दा यी शीर्षकहरूमा रहेको ख्याती, स्थगन कर सम्पत्ती, सीमाभन्दा बढीको संगठित संस्थामा भएको लगानी जस्ता रकमहरू भने घटाउनु पर्दछ ।

यस्तै पूरक पूँजीमा प्राथमिक पूँजीभन्दा बढी समावेश गर्न नपाइने गरी सामान्य कर्जा नोक्सानी व्यवस्था, सम्पत्ति पूनर्मूल्याङ्कन कोष, हाइब्रिड पूँजी उपकरणहरू, सुरक्षण नराखिएको सहायक आवधिक ऋण, सटही समीकरण कोष एवं लगानी समायोजन कोष जस्ता शीर्षकमा रहेको रकमहरू समावेश हुन्छन् ।

यस्तो इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले आफ्नो जोखिम भारित सम्पत्तिको आधारमा "क" वर्गको लागि ६ प्रतिशत, "ख" र "ग" वर्गको लागि ५.५ प्रतिशत न्यूनतम प्राथमिक पूँजी तथा "क" वर्गको लागि १०.० प्रतिशत, "ख" र "ग" वर्गको लागि ११.० प्रतिशत पूँजीकोषको अनुपात कायम गर्नु पर्दछ ।

पूँजीकोष अनुपातको निर्धारण निम्नानुसार गर्नु पर्दछ ।

$$(क) \text{ प्राथमिक पूँजी अनुपात} = \frac{\text{प्राथमिक पूँजी}}{\text{जोखिम भारित सम्पत्तिको योग}} \times १००$$

$$(ख) \text{ पूँजीकोष अनुपात} = \frac{\text{प्राथमिक पूँजी} + \text{पूरक पूँजी}}{\text{जोखिम भारित सम्पत्तिको योग}} \times १००$$

जोखिम भारित सम्पत्तिको योग = वासलातभित्रका कुल जोखिम भारित सम्पत्ति + वासलात बाहिरका कुल जोखिम भारित कारोबार

पूँजीकोष गणना गर्दा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको कुल जोखिम भारत सम्पत्तिलाई कसरी विभाजन गर्नु पर्दछ ?

पूँजीकोष गणना गर्ने प्रयोजनको लागि कुल जोखिम भारत सम्पत्तिलाई (१) वासलातभित्रको जोखिम भारत सम्पत्ति, (२) वासलातबाहिरको जोखिम भारत कारोवार र (३) सञ्चालन जोखिम बापतको जोखिम भारि रकम गरी तीन वर्गमा विभाजन गरिएको छ। यस अनुरूप "ख" र "ग" वर्गका बैंक तथा वित्तीय संस्थाको वासलात भित्र र बाहिरका कारोवारलाई शुन्य देखि दुई सय प्रतिशतसम्म जोखिम भार तोकिएको छ। जसलाई तल उल्लेख गरिएको छ।

(१) वासलात भित्रका सम्पत्तिहरूमा जोखिम भार :

वासलात भित्रका शिर्षकहरू	जोखिम भार (प्रतिशत)
नगद मौज्जात	०
सुन मौज्जात (विनिमय योग्य)	०
नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको मौज्जात	०
नेपाल सरकारको सुरक्षणपत्रमा गरिएको लगानी	०
नेपाल राष्ट्र बैंकको ऋणपत्रमा गरेको लगानी	०
आफ्नै मुद्दति रसिदको धितोमा पूर्ण सुरक्षित हुने गरी प्रदान गरेको मुद्दति रसिद धितो कर्जा	०
सरकारी सुरक्षणपत्रको धितोमा पूर्ण सुरक्षित हुने गरी प्रदान गरेको कर्जा	०
सरकारी सुरक्षणपत्रको पाउनु पर्ने ब्याज रकम (Accrued Interest)	०
विपन्न वर्ग कर्जा अन्तर्गत गणना हुने युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषमा "ख" र "ग" वर्गका इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले जम्मा गरेको रकम	०
स्वदेशी बैंक/वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको मौज्जात/मुद्दति रसिदको दावी (Claims)	२०
अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको मुद्दति रसिदको धितोमा पूर्ण सुरक्षित हुने गरी प्रदान गरेको मुद्दति रसिद धितो कर्जा	२०
विदेशी बैंकहरूमा रहेको मौज्जात	२०
मागेको बखत प्राप्त हुने रकम (Money at Call)	२०
अन्तर्राष्ट्रिय श्रेणीकृत (Rated)/ विदेशी इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको ग्यारेण्टीमा गएको कर्जा	२०
अन्तर्राष्ट्रिय श्रेणीकृत (Rated)/ विदेशी बैंकमा गरेको अन्य लगानी	२०

अन्तर बैंक सापटी	२०
शेयर, डिबेन्चर एवं बण्डमा भएको लगानी	१००
अन्य लगानीहरू	१००
कर्जा, सापट तथा विल्स खरिद/डिस्काउण्ट समेत (कुल रकम)	१००
स्थीर सम्पत्तिहरू	१००
पाउनु पर्ने अन्य खुद ब्याज रकम (कुल पाउनु पर्ने ब्याज - सरकारी ऋणपत्र तथा बचत पत्रको ब्याज- ब्याज मुलतवी)	१००
गैर बैकिङ्ग सम्पत्ति	
अन्य सबै सम्पत्तिहरू (खुद अग्रिम कर दाखिला बाहेक)	१००
सीमा नाघेको रिथल स्टेट/आवासीय घर कर्जा	१००

(२) वासलात बाहिरको कारोवारमा जोखिम भार

वासलात बाहिरका कारोवारहरू जोखिम भार	जोखिम भार (प्रतिशत)
विल्स कलेक्सन	०
अग्रिम विदेशी विनिमय सम्झौता (Forward Foreign Exchange Contract)	१०
६ महिनाभन्दा कम अवधिको प्रतितपत्र (मार्जिन नघटाई पूरै रकम)	२०
अन्तर्राष्ट्रिय श्रेणीकृत (Rated)/ विदेशी इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको काउण्टर ग्यारेण्टीमा जारी गरिएको ग्यारेण्टी	२०
६ महिनाभन्दा बढी अवधिको प्रतित-पत्र (मार्जिन नघटाई पूरै रकम)	५०
विडबण्ड, परफरमेन्स बण्ड र प्रत्याभूति (Underwriting) सम्बन्धी प्रतिबद्धता	५०
पुनः खरिद गर्ने शर्तमा विक्री गरिएको कर्जा (Credit Purchase/ Repurchase / Takeover)	५०
अग्रिम भुक्तानी ग्यारेण्टी (Advance Payment Guarantee)	१००
वित्तीय तथा अन्य जमानत (Financial and other Guarantee)	१००
अपरिवर्त्य कर्जा प्रतिबद्धता (Irrevocable Loan Commitment)	१००
आयकर वापत सम्भावित दायित्व	१००
Acceptance सहित अन्य सबै प्रकारका सम्भावित दायित्वहरू	१००
पूनः डिस्काउन्ट गरिएका विलहरू	१००
चुक्ता वा भुक्तान हुन बाँकी शेयर लगानी	१००
भुक्तानीका लागि दावी परेको जमानत (Unpaid Guarantee Claims)	२००

निर्देशन नं. २: कर्जा/सापटको वर्गीकरण र कर्जा नोक्सानीसम्बन्धी व्यवस्था ।

☞ नेपाल राष्ट्र बैंकले “क”, “ख” र “ग”, वर्गका बैंक तथा वित्तीय संस्थाकी कर्जा/सापटलाई के कसरी वर्गीकरण गरेको छ ?

इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाले प्रवाह गरेको कर्जा/सापटको साँवा वा ब्याज भुक्तानी हुनु पर्ने भाका नाघेको अवधिका आधारमा सम्पूर्ण कर्जा सापटलाई देहाय बमोजिम वर्गीकरण गर्नु पर्छ ।

- असल (Pass) : भाका ननाघेका र ३ महिनासम्म भाका नाघेका कर्जा/सापट (न्यूनतम कर्जा नोक्सानी व्यवस्था १ प्रतिशत)
- सुक्ष्म निगरानी (Watch List) : असल वर्गमा परेका तर कुनै कैफियत वा अवस्था रहेका कर्जा सापट (न्यूनतम कर्जा नोक्सानी व्यवस्था ५ प्रतिशत)
- कमसल (Sub-standard) : ३ महिनादेखि बढीमा ६ महिनासम्म भाका नाघेका कर्जा/सापट (न्यूनतम कर्जा नोक्सानी व्यवस्था २५ प्रतिशत)
- शंकास्पद (Doubtful) : ६ महिनादेखि बढीमा १ वर्षसम्म भाका नाघेका कर्जा/सापट (न्यूनतम कर्जा नोक्सानी व्यवस्था ५० प्रतिशत)
- खराब (Loss) : १ वर्षभन्दा बढी अवधिले भाका नाघेका कर्जा/सापट । (न्यूनतम कर्जा नोक्सानी व्यवस्था १०० प्रतिशत)

असल र सुक्ष्म निगरानीमा रहेका कर्जालाई “सक्रिय कर्जा” (Performing Loan) र पुनरतालिकीकरण/पुनरसंरचना गरेका, कमसल, शंकास्पद तथा खराब कर्जालाई “निष्क्रिय कर्जा” (Non-performing Loan) भनी परिभाषा गरिएको छ ।

☞ असल कर्जालाई सुक्ष्म निगरानी (Watch list) अन्तर्गत वर्गीकरण गर्नुपर्ने कारणहरू के रहेका छन् ?

राष्ट्र बैंकको निर्देशनले बैंक तथा वित्तीय संस्थाले यस निर्देशन बमोजिम सक्रिय कर्जाको रूपमा रहेका कर्जा/सापटमा देहायको कुनै कैफियत वा अवस्था रहेमा त्यस्ता कर्जा/सापटलाई सुक्ष्म निगरानी अन्तर्गत वर्गीकरण गरी सुक्ष्म निगरानी वा अनुगमनको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने उल्लेख गरेको छ:

(क) साँवा वा ब्याज तोकिएको अवधिभित्र भुक्तान नभई १ महिना भन्दा बढि अवधिले बक्यौता रहेका कर्जा ।

- (ख) नवीकरण नभई अस्थायी रूपमा भुक्तानी अवधि वढाई कायम रहेका अल्पकालीन वा चालुपूर्जी कर्जा ।
- (ग) कुनैपनि बैंक वा वित्तीय संस्थामा रहेको कर्जा निष्क्रिय कर्जामा वर्गीकरण भएको ऋणीलाई प्रवाहित कर्जा ।
- (घ) साँवा र व्याज नियमित रूपमा भुक्तानी भएतापनि लगातार दुई वर्ष देखि खुद नोक्सानीमा रहेका वा नेटवर्थ ऋणात्मक रहेका फर्म, कम्पनी वा संस्थालाई प्रवाहित अल्पकालीन वा चालुपूर्जी कर्जा ।

☞ **भाखा नाघेका वा ननाघेको कर्जालाई के कस्तो आधारमा खराब कर्जामा वर्गीकरण गर्नुपर्दछ ?**

भाखा नाघेको वा ननाघेको कुनै पनि कर्जामा देहायको कुनै कैफियत देखिएमा त्यस्तो कर्जा तथा सापटलाई खराब कर्जामा वर्गीकरण गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ :-

- (क) ऋणी टाट पल्टेमा वा टाट पल्टेको घोषणा भएमा,
- (ख) ऋणी हराएमा वा गायब भएमा,
- (ग) कर्जा दुरुपयोग भएमा,
- (घ) परियोजना/व्यवसाय सञ्चालन हुने अवस्था नरहेमा, परियोजना वा व्यवसाय सञ्चालनमा नभएमा,
- (ङ) प्रतिपत्र, जमानत तथा अन्य सम्भावित दायित्वहरु फोर्स लोन (Force Loan) को रूपमा कोषमा आधारित कर्जामा परिणत भएको अवस्थामा त्यसरी कर्जामा परिणत भएको मितिले नब्बे दिनसम्म असुली नभएमा,
- (च) कर्जा असुल हुन नसकी लिलामी प्रक्रिया शुरु भएको १८० दिन नाघेमा वा असुली प्रक्रिया अन्तर्गत अदालतमा मुद्दा चलिरहेको अवस्थामा,
- (छ) कर्जा सुचना केन्द्रको कालोसूचीमा कायम रहेका ऋणीलाई कर्जा प्रदान गरेको अवस्थामा,
- (ज) सुरक्षणको बजार मूल्यले कर्जाको सुरक्षण हुन नसक्ने भएमा,
- (झ) खरिद वा डिस्काउन्ट गरेको बिलको भुक्तानी मिति (due date) ले नब्बे दिनसम्म असुली नभएमा,
- (ञ) कुनै व्यक्ति/फर्म/कम्पनीको नाममा रहेको कर्जा अर्को व्यक्ति/फर्म/कम्पनीले उपभोग गरेको अवस्थामा, तर एउटै समूहमा पर्ने फर्म/कम्पनीको हकमा कुल सीमा कायम गर्न बाधा पुग्ने छैन,
- (ट) टि.आर.कर्जा (Trust Receipt Loan) भुक्तानी गर्ने प्रयोजनको लागि प्रतिपत्र खोल्दाका बखत उल्लेख नगरिएको अन्य कुनै नयाँ कर्जा स्वीकृत गरी प्रवाह भएमा ।
- (ठ) Credit Card कर्जा भाखा नाघेको मितिले नब्बे दिनभित्र अपलेखन नभएमा ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले कर्जा नोक्सानी वापत कायम गर्नु पर्ने व्यवस्थाहरूको बारेमा संक्षेपमा उल्लेख गर्नुहोस् ।

कर्जाको भुक्तानी गर्नुपर्ने अवधि नाघेपछि गरिने वर्गीकरण बमोजिमको कर्जाका लागि असल कर्जाका लागि १ प्रतिशत, सुक्ष्म निगरानीमा रहेको कर्जाको लागि ५ प्रतिशत, कमसल कर्जाका लागि २५ प्रतिशत, शंकास्पदका लागि ५० प्रतिशत र खराब कर्जाका लागि १०० प्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्नुपर्ने व्यवस्था राष्ट्र बैंकको एकीकृत निर्देशन, २०७२ ले गरेको छ । यसमा शुक्ष्म निगरानी कर्जाको लागि २०७३ पुस मसान्तसम्मको अवधि निर्धारण गरी सो अवधिभित्र ५ प्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गरिसक्नुपर्ने गरी समयावधि तोकिएको छ । यस्तै भुक्तानी अवधि व्यतित भइसकेपछि पुनर्संरचना गरेको वा पुनरतालिकीकरण गरेको कर्जाको हकमा पुनर्संरचना वा पुनरतालिकीकरण गर्ने समयमा असल वर्गमा वर्गीकरण भैरहेका कर्जाहरूलाई पुनर्संरचना वा पुनरतालिकीकरण गर्दा न्यूनतम साँढे बाइ (१२.५) प्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्नु पर्छ ।

कमसल, शंकास्पद तथा खराब वर्गमा वर्गीकरण भैसकेका कर्जाहरूलाई पुनर्संरचना वा पुनरतालिकीकरण गर्दा पूर्ववत कायम गरिएको कर्जा नोक्सानी व्यवस्थामा त्यस्तो कर्जाको साँवा तथा व्याजको भुक्तानी लगातार दुई वर्षसम्म नियमित भएमा मात्रै समायोजन गर्न पाइन्छ ।

किस्ताबन्दी वा सम मासिक किस्ता (Equal Monthly Instalment, EMI) मा प्रदान गरिएका कर्जाहरूको हकमा कर्जाको साँवा तथा व्याज नियमित रहेको अवस्थामा तोकिएको त्यस्तो कर्जाको लागि पुनर्संरचना वा पुनरतालिकीकरण सरह थप कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्नु पर्दैन । प्रवाहित कर्जाको निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगमबाट सुरक्षण गराएको वा बीमा गराएको अवस्थामा त्यस्तो सुरक्षण गरेको कर्जाको लागि कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको २५ प्रतिशत मात्र व्यवस्था गर्दा हुने व्यवस्था रहेको छ । यस्तै शुरु शेयर निस्काशन (Initial Public Offering - IPO) हुँदाको अवस्थामा शेयर खरिदका लागि बुझाइने आवेदनको अर्धकट्टीको सुरक्षणमा कर्जा प्रवाह गरेमा १०० प्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्नु पर्छ ।

क्रेडिट कार्ड बाहेक व्यक्तिगत/संस्थागत जमानीमा मात्रै प्रवाहित कर्जालाई वर्गीकरण गर्दा असल, कमसल र शंकास्पद कर्जामा पर्ने भए सो वर्गमा तोकिएको प्रतिशतको अतिरिक्त बीस प्रतिशत थप गरी कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्नु पर्नेछ । यस्तै तोकिएको अवस्थामा बाहेक तेस्रो पक्षको धितोमा मात्रै प्रवाहित कर्जालाई यस निर्देशन बमोजिम वर्गीकरण गरी असल, कमसल र शंकास्पद कर्जामा पर्ने भए सो वर्गमा तोकिएको प्रतिशतको अतिरिक्त बीस प्रतिशत थप कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्नु पर्नेछ । ऋणीको अन्य भौतिक सम्पत्तिको सुरक्षणले नखाम्ने भई थप सुरक्षण वापत तेस्रो पक्षको धितो समेत लिई कर्जा प्रवाह गरेको अवस्थामा समेत कर्जा नोक्सानीका थप व्यवस्था गर्नु पर्छ । इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले चाहेमा माथिल्लो वर्गको कर्जा

सापटहरुलाई तल्लो वर्गमा वर्गीकरण गर्न वा राष्ट्र बैंकले तोकेको भन्दा बढी कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्न सक्छन् ।

☞ कस्तो अवस्थामा कर्जा नोक्सानी व्यवस्थालाई समायोजन गर्न पाइन्छ ?

देहायको अवस्थामा कर्जा नोक्सानी व्यवस्थालाई समायोजन गर्न पाइन्छ :

- कर्जा अपलेखन भएमा,
- कर्जाको भुक्तानी किस्तावन्दी वा आशिक रुपमा भएमा कर्जा वर्गीकरण अनुरूपको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्दा भुक्तानी भएको हदसम्मको कर्जा वापत गरिएको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था,
- पुनरसंरचना वा पुनरतालिकीकरण गरिएका कर्जाको साँवा तथा व्याजको भुक्तानी लगातार दुई वर्षसम्म नियमित भएमा, र कर्जा चुक्ता भएमा ।

☞ कर्जा विक्री, खरिद, पुनर्खरिद, वा ग्रहण सम्बन्धमा राष्ट्र बैंकले कस्तो व्यवस्था (निर्देशन) गरेको छ ?

राष्ट्र बैंकले तोकेको पूँजीकोष पर्याप्त भएका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले कर्जाको विक्री, खरिद, पुनर्खरिद तथा ग्रहण गर्ने (Credit Sale/Purchase/Re-purchase & Takeover - CS, CP, RP & TO) गर्न सक्छन् । यसका लागि निम्न शर्त बन्दैजहरु पूरा गरेको हुनुपर्दछ

- तोकेको पूँजीकोष कायम गरेको हुनुपर्ने,
- यस्तो खरिद विक्री गर्ने संस्थाको कर्जा नीतिमा यस सम्बन्धी व्यवस्था उल्लेख भएको हुनुपर्ने,
- आर्थिक वर्षको अन्तिम महिनामा यस्तो कार्य गर्नु नहुने,
- खरिद गर्नेले सम्बन्धित ग्राहकको समेत सहमति लिई ग्राहकबाट असूल उपर गर्न सक्ने अधिकार लिनुपर्ने,
- खरिद गरी लिनेले अन्य कर्जाका लागि गर्नुपर्ने जस्तै लेखांकन तथा सूचनाहरु राख्नुपर्ने, कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्नुपर्ने अन्य कागजात तथा अभिलेख राख्नुपर्ने ।
- खरिद विक्री भएको कर्जा खरिद गर्नेले उठाउन नसकेमा विक्री गर्नेलेनै पुनः खरिद गर्ने शर्त रहेकोमा पुनः खरिद नगरुञ्जेल Contingent Liability को रुपमा देखाउनुपर्ने पूँजीकोष गणना गर्ने प्रयोजनको लागि ५० प्रतिशत मात्र जोखिम भार प्रदान गर्नु पर्ने,

☞ नेपाल राष्ट्र बैंकले रुग्ण उद्योगमा वित्तीय क्षेत्रबाट प्रदान गरिन सहयोग वा सुविधाका प्रयोजनका लागि के कस्तो निर्देशनात्मक व्यवस्था गरेको छ ।

नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी घोषणा गरेका उद्योगलाई वित्तीय क्षेत्रबाट प्रदान गरिने सहयोगको प्रयोजनका लागि पुनर्स्थापना हुनसक्ने र पुनर्स्थापना हुन नसक्ने तर सम्पर्कमा रही वित्तीय निकाश खोज्न चाहने गरी २ प्रकारमा वर्गीकरण

गरी सहयोग वा सुविधा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । पुनर्स्थापना हुन सक्ने उद्योगको हकमा सो उद्योगको व्यावसायिक योजनाका आधारमा कर्जा पुनर्संरचना गर्ने, हर्जाना व्याज मिनाहा गर्ने, साधारण व्याज पूँजीकृत नगरी छुट्टै राखी निश्चित अवधि पछि असूल गर्ने व्यवस्था गर्ने, राष्ट्र बैंकबाट निर्धारित व्याज दरमा पुनर्कर्जा लिन सक्ने, पुनर्कर्जा नलिई आधार दरमै प्रिमियम थप नगरी कर्जा कारोवार निरन्तर गर्न सक्ने, कर्जा पुनर्संरचना भएको २ वर्षसम्म नियमित असूली भएमा नियमित कर्जा मानी १ प्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ । पुनर्स्थापना हुन नसक्ने तर सम्पर्कमा रही वित्तीय निकाश खोज्ने रुग्ण उद्योगको हकमा उद्योगले धितोको मूल्य बढ्ने गरीको विक्री योजना पेश गरी बैंकसंगको समन्वयमा विक्री व्यवस्थापन गरी ऋण सल्टाउन निकाश खोजेमा १ वर्षसम्मको समय दिने व्यवस्था गरेको छ । यसका लागि सम्बन्धित उद्योगले नेपाल सरकारले रुग्ण उद्योग घोषणा गरेको निर्णय लगायतका आवश्यक कागजात सहितको निवेदन दिनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

निर्देशन नं.३ : एकल ग्राहक तथा क्षेत्रगत कर्जा सापट र सुविधाको सीमा निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था ।

नेपाल राष्ट्र बैंकले "क", "ख" र "ग" वर्गका बैंकहरूका लागि जारी गरेको एकल ग्राहक तथा क्षेत्रगत कर्जा एवं सुविधा सीमा सम्बन्धी मुख्य व्यवस्थाहरू संक्षेपमा उल्लेख गर्नुहोस् ।

निम्न अवस्थामा एउटै ग्राहक, फर्म, कम्पनी वा आपसी सम्बन्ध भएका ग्राहकको समूहलाई निम्नानुसारको कर्जा र सापटी सुविधाको सीमा तोकिदिएको छ :

- कोषमा आधारित (Fund Based) र गैरकोषमा आधारित (Non-Fund Based) सुविधाहरू समेत गरी आफ्नो प्राथमिक पूँजीको बढीमा २५ प्रतिशतसम्म ।
- देशको उत्पादन, रोजगारी लगायतका पक्षलाई दृष्टिगत गरी निर्यात क्षेत्र, साना तथा मझौला उद्योग, औषधी उत्पादन उद्योग, कृषि क्षेत्र, पर्यटन उद्योग, सिमेन्ट उद्योग, फलाम उद्योग तथा अन्य उत्पादनमूलक उद्योगहरूमा प्रवाह हुने कर्जाको एकल ग्राहक कर्जा सीमा अधिकतम ३० प्रतिशत सम्म ।
- उल्लेखित दुवै समूहमा सीमा कायम गर्नुपर्ने प्रकृतिका उद्योग, व्यवसाय रहेको अवस्थामा ३० प्रतिशत सीमा कायम गर्नुपर्नेमा ३० प्रतिशत र अन्यमा २५ प्रतिशत भन्दा बढी नहुने ।
- जलविद्युत परियोजना, विद्युत प्रसारण लाइन र केबलकार निर्माण परियोजनामा कोषमा आधारित कर्जा तथा गैरकोषमा आधारित सुविधा प्राथमिक पूँजीको ५० प्रतिशत सम्म । जलविद्युतमा २५ प्रतिशत बढी कर्जा प्रवाह गर्दा विद्युत खरिद सम्झौता भएको हुनु पर्ने र त्यस्तो एकल ग्राहकले गैर जलविद्युतमा पनि लगानी गर्न चाहेमा भने ५० प्रतिशतको सीमाभित्र रही कर्जा/सुविधा प्रवाह गर्न सक्ने ।

- मुद्दति रसिद, नेपाल सरकारको सुरक्षणपत्र, नेपाल राष्ट्र बैंक ऋणपत्रको धितोमा र विश्व बैंक, एसियाली विकास बैंक तथा अन्तर्राष्ट्रिय वित्त निगम लगायतका नेपाल सदस्य भएको अन्तर्राष्ट्रिय बहुपक्षीय (Multilateral) वित्तीय संस्थाहरु तथा अन्तर्राष्ट्रिय श्रेणीकृत (Rated) बैंकको निःशर्त जमानतमा प्रदान गरिने कर्जा सापट तथा सुविधाहरुमा साथै त्यस्ता अन्तर्राष्ट्रिय बहुपक्षीय संस्थाले जारी गर्ने जमानत (Guarantee) मा आधारित भई बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले प्रदान गर्ने कर्जामा यस्तो सीमा लागू नहुने । यस्तै नेपाल आयल निगमबाट ग्याँस तथा पेट्रोलियम, नेपाल खाद्य संस्थानबाट खाद्यान्न र कृषि सामग्री कम्पनीबाट कृषि रासायनिक मल आयात गर्ने प्रयोजनका लागि कर्जासँग सम्बन्धित जोखिमबाट सुरक्षित हुने पर्याप्त व्यवस्था गरी "क" वर्गका संस्थाबाट हुने लगानीमा कर्जाको सीमा नरहने ।
- संयुक्त लगानीमा सञ्चालनमा आएका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको संयुक्त लगानीकर्ता बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको ग्यारेण्टी तथा काउण्टर ग्यारेण्टीमा कर्जा तथा सुविधा प्रदान गर्न समेत प्रतिग्राहक कर्जा सीमाको व्यवस्था लागू हुने । यस प्रयोजनका लागि आपसी सम्बन्ध भएका ग्राहकहरुलाई एउटै समूह मानिने गरी त्यस्तो सम्बन्धको व्याख्या गरिएको र लगानी गर्ने संस्थाले त्यस्तो ग्राहकको अर्धवार्षिक अभिलेख राष्ट्र बैंकमा पेश गर्नुपर्ने ।
- नेपाल सरकारको पूर्ण वा पचास प्रतिशत भन्दा बढी स्वामित्व भएको संगठित संस्था वा कम्पनीलाई छुट्टै (अलग) समूहको रूपमा लिइने ।
- तोकिएको सीमाभन्दा बढी कर्जा सापट वा सुविधा प्रदान गरेमा त्यस्तो कर्जा सापट वा शत प्रतिशत थप कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्नुपर्ने
- रु. २ करोडभन्दा बढी कर्जा उपभोग गर्ने ठूला ऋणीहरुको विवरण तयार गरी त्रैमासिक रूपमा वेभसाइटमार्फत सार्वजनिक गर्नुपर्ने ।
- क्षेत्रगत रूपमा प्रवाह गरिएको कर्जा तथा सुविधालाई ५० देखि १०० प्रतिशत सम्म एउटै क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जा सापट र सुविधा र सो भन्दा माथिका लागि दुई तहमा वर्गीकरण गरी अनुगमनको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
- घरजग्गा तथा रियल स्टेट कर्जामा fair market value को ६० प्रतिशत र आवसीय घर कर्जामा दुई तिहाइ ननाधने गरी मात्र कर्जा प्रवाह गर्न सकिने ।

निर्देशन नं. ४: लेखा नीति तथा वित्तीय विवरणहरुको ढाँचा सम्बन्धी व्यवस्था ।

● नेपाल राष्ट्र बैंकले गरेको निर्देशन अनुसार "क", "ख" र "ग" वर्गको इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाहरुले के कस्ता लेखा नीति तथा वित्तीय विवरणहरु तयार गर्नु पर्दछ ?

नेपाल राष्ट्र बैंक ले जारी गरेको एकीकृत निर्देशन नं. ४ मा यी संस्थाहरुले पालना गर्नुपर्ने लेखा नीति तथा वित्तीय विवरणहरुको ढाँचा सम्बन्धमा निम्नानुसार व्यवस्था गरिएको छ :

- श्रावण १ गतेदेखि आषाढ मसान्तसम्मको अवधिलाई आर्थिक वर्षको रूपमा मान्नु पर्ने
 - वासलात र नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण र अन्य अनुसूची तथा विवरणहरू नेपाल राष्ट्र बैंकले तोकेको ढाँचालाई वैधानिक ढाँचा (Statutory Form) को रूपमा लिनु पर्ने, र यस्तो विवरणको लेखापरीक्षण साल तमाम भएको ५ महिनाभित्र सम्पन्न गराउनु पर्ने ।
 - वित्तीय विवरणहरू सम्बन्धमा राष्ट्र बैंकको निर्देशनमा तोकिएको अवस्था बाहेक नेपाल लेखा मापदण्ड (NAS) अनुसार र नेपाल लेखा मापदण्डले समावेश नगरेका क्षेत्रहरूमा अन्तर्राष्ट्रिय लेखा मापदण्ड (IAS/IFRS) लाई आधारको रूपमा लिएर तयार गर्नु पर्ने ।
 - लेखापरीक्षण सम्पन्न भइसकेपछि वासलात, नाफा-नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरणका साथै यी वित्तीय विवरणहरूसँग सम्बन्धित सबै अनुसूचीहरू तथा विवरणहरू वार्षिक प्रतिवेदन पुस्तिकामा प्रकाशित गर्नु पर्ने र केही विवरणहरू राष्ट्रिय स्तरको पत्रपत्रिकामा समेत प्रकाशित गर्नुपर्ने ।
 - सम्बन्धित संस्थाहरूले आन्तरिक प्रयोजनको निमित्त छुट्टै लेखा राख्न सक्ने ।
 - वासलात तथा नाफा नोक्सान हिसाब र अन्य अनुसूचीको नेपाल राष्ट्र बैंकले तोकेको ढाँचा र शीर्षकमा कुनै परिवर्तन गर्न नपाइने । तर, अनुसूचीहरूमा उल्लेख भएको "अन्य" शीर्षकभित्र रहने गरी आवश्यकतानुसार अरु शीर्षकहरू समावेश गर्न सकिने ।
 - इजाजतपत्रप्राप्त सम्पूर्ण बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो वार्षिक हिसाबको आधारमा तयार पारेको वित्तीय विवरण बाह्य लेखापरीक्षकबाट प्रारम्भिक लेखापरीक्षण कार्य समाप्त भएपछि उक्त प्रारम्भिक प्रतिवेदन, सो प्रतिवेदन उपर व्यवस्थापनको जवाफ तथा सोका आधारमा तयार पारिएको वित्तीय विवरणहरू सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभागमा स्वीकृतिका लागि पेश गर्नु पर्ने र राष्ट्र बैंकले कुनै विवरणमा समयोजन गर्न निर्देशन गरेमा निर्देशन बमोजिम समायोजन गरी लेखापरीक्षण गराई पुन पेश गर्ने र राष्ट्र बैंकको सुपरिवेक्षकको सहमति लिएर मात्रै वार्षिक साधारण सभामा पेश गर्ने हिसाब सार्वजनिक गर्नु पर्ने । आदि ।
- नेपाल राष्ट्र बैंकले इजाजत प्राप्त संस्थाहरूले अपनाउनु पर्ने लेखा नीतिका सम्बन्धमा के कस्तो निर्देशन जारी गरेको छ ?

इजाजत पत्र प्राप्त संस्थाहरूले अपनाउनु पर्ने लेखा नीतिहरूको सम्बन्धमा निम्नानुसारको व्यवस्था गरेको छ :

- वित्तीय विवरणहरू तयार गर्न व्यवस्थापनले अपनाएका प्रमुखलेखा नीतिहरू प्रकाशित गर्नु पर्ने,
- लेखा नीतिहरू अन्तर्गत निम्न शीर्षकहरू खुलाउनु पर्ने,

- हासकष्टा नीति
- आयकर व्यवस्था नीति
- लगानी सम्बन्धी नीति
- सटही घटबढ समायोजन नीति
- गैर बैकिङ्ग सम्पत्तिको लेखाङ्गन नीति
- पूँजीकृत नगरिने सम्पत्तिहरु सम्बन्धी लेखाङ्गन नीति
- आम्दानी/खर्च लेखाङ्गन गर्ने नीति
- सम्भावित कर्जा नोक्सानी व्यवस्था तथा असुली हुन नसक्ने कर्जाहरुको अपलेखन नीति
- कर्जाको साँवा तथा ब्याज असुल गर्ने व्यवस्था
- उपर्युक्त प्रमुख लेखा नीतिहरु बाहेक वासलात र नाफा-नोक्सान हिसावलाई बुझ्न र विश्लेषण गर्न सघाउ पुग्नेगरी अन्य कुनै लेखा नीतिको जानकारी दिन आवश्यक देखिएमा सो व्यहोरा

☞ नेपाल राष्ट्र बैकले इजाजत प्राप्त संस्थाहरुले आफ्नो वार्षिक लेखा विवरणहरूसँग सम्बन्धित के कस्ता लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरु प्रकाशित गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ?

यस्ता संस्थाहरुले कम्तिमा निम्न विषयहरु समावेश गरी लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरु प्रकाशित गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ:

- वर्षभरिमा प्रवाह भएको कर्जा सापट, असुली भएको र मिनाहा गरिएको साँवा तथा ब्याजको विवरण ।
- निक्षेप दायित्व अन्तर्गत प्रत्येक शीर्षकमा वर्षभरिमा परिवर्तन भएको रकम ।
- निक्षेप र कर्जाको भारित औषत ब्याज दरको अन्तर (Weighted Average Interest Rate Spread) .
- अपलेखन हुन बाँकी खर्चको विवरण ।
- सम्पत्ति र दायित्वसँग सम्बन्धित कारोबार र वासलात बाहिरको कारोबार कुनै एक व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था तथा कुनै एक क्षेत्रमा तोकिएको सीमाभन्दा बढी अधिकेन्द्रित भएको विवरण ।
- तरलता सम्बन्धी जोखिम न्यूनीकरण गर्न राष्ट्र बैकले दिएको निर्देशन अनुरूप सम्पत्ति र दायित्वको वर्गीकरण गरिएको विवरण ।
- संस्थाले सुरक्षणका रूपमा आफ्नो सम्पत्ति धितो राखी रकम लिएको भए सोको विवरण ।